ТӘБРИК ЕДИРИК!

МӘММӘД АРАЗ ДЕЈИЛӘНДӘ...

Мән шаир Мәммәд Араз јарадычылығынын охучулар тәрәфиндән һәмишә севилдијини көрмүшәм; онун әдәбијјата кәлдији илк кәнчлик илләриндә дә, мөһкәм тәнгид олунан вахтларда да, јеткинлик чағында да, бу күн дә... Бу поезијаны доғма Азәрбајчан торпағындан, Араз чајындан, дағлардан ајры тәсәввүр етмәк олмаз. Онун сечилмиш әсәрләринин бир дәфә көздән кечирәндә өзүм билә-билә тәзә ше'рләри илә әввәл јаздығы ше'рләр арасында сәрһәд гојмаға чалышдым. Онлары ајрыча охудум, баша дүшдүм ки, онун көһнә ше'ри јохдур, бүтүн ше'рләр бир ағачын мејвәләри кимидир, охшарлыг, јахынлыг, доғмалыг, истилик көрдүм. Бу поезија елә ахар чајдыр ки, әввәли дә, ахыры да бирдир, тәмиз нәфәсдән доғуб ејни сафлыгла, ејни дурулугла, ејни аһәнклә чағлајыр.

Мәммәд Араз поезијасынын шахәләри чохдур, бу шахәләрин бир учу Азәрбајчан халгынын гәдимлијинә, торпағымызын ән дәрин көкләринә узаныр, бир учу булудлара, зирвәләрә кедиб чыхыр, башга бир шахәси дүнја илә әлагәдардыр, бир шахәси дә тәбиәтимизин, кәндләримизин гојнундадыр. Бу мә'нада Мәммәд Араз поезијасыны тәбиәтин чанлы бир парчасына бәнзәтмәк олар. Мисралар, сөзләр арасындан балача кәнд, дағ, мешә, дәрә, гаја бојланыр, булуд, чән-думан, су ахыб кечир, торпағын, һаванын гохусу, күл-чичәкләрин, бичәнәкләрин, чөл-чәмәнләрин әтри кәлир. Тәбиәтдә рәнк чохдур, онлары бир күзкү кими өзүндә әкс етдирән бу поезија һәм дә өз рәнкләрини јарадыр. Бунлар бир-биринә бәнзәмәјән, нәфәс алан, јашајан, әлван рәнкләрдир; каһ түндләшир, гатылашыр, каһ кечә кими гаралыр, каһ сүбһ кими ачылыр, каһ думанланыб ағарыр, каһ гуруб, каһ да дан јери кими гызарыр.

Тәбиәтин, һәјатын рәнкләри илә зәнкин олан бу поезијанын ајры-ајры кадрларында бир-бириндән көзәл мәнзәрәләр чанланыр. Бу мәнзәрәләри һәм әввәлки ше'рләриндә, һәм дә сонра, тәзә јаздығы ше'рләрдә көрмәк олар. Будур о мәнзәрәләр: Араз чајы, кәнд, онун адамлары, гајғылары, гәфилдән үстүнә су атан күләјән гыз, кәнддә галан ана, ата, онларын мәзары, торпаг, онун көзәлликләри, дәрәдә бал һазырлајан мәһәббәт һејкәли — гоча арычы, ади гаја, ади даш! Бу, тәкчә тәбиәтә сејрчи мүнасибәтдән, өтәри вургунлугдан јаранмајыб, көкү дәриндәдир, доғма јурда, доғма торпаға әсл оғул мәһәббәти илә бағлылыгдадыр. Одур ки, һәр лөвһә, һәр мәнзәрә мә'наланыр, өз адилијиндән чыхыр, кениш вүс'әт алыр. Ади гаја, даша инсан нәфәси вермәјә чан атан шаир үчүн гаја да, даш да доғмадыр, әзиздир:

Онда Вәтән санар мәни
Бир балача вәтән дашы,
Вәтән дашы олмајандан
Олмаз өлкә вәтәндашы...

Мәммәд Араз поезијасынын әсас чаны, руһу, нәфәси, мајасы доғма јурда, доғма торпаға бағлылыгдадыр. Шаир өз торпағыны дүнјадан ајырмыр, фәрдиләшдирмир, дүнјанын проблемләрини доғма кәндинин, торпағынын проблемләри илә сых әлагәдә, вәһдәтдә верир.

«Гоча арычы илә сөһбәт» ше'ри бүтүн руһу илә тәбиәтин әзәли тәмизлијини, сафлығыны горумаға чағырышдыр. Белә чағырыш онун әввәлки әсәрләриндә дә күчлүдүр. «Кәндим, балачасан, чох балачасан» ше'рини вә «Атамын китабы» поемасыны хатырламаг кифајәтдир. Поемада торпагла әлагәдар халгымызын ән'әнәси, бугүнкү игтисади проблемләр, бөјүк кечмишимиз өз әксини тапыб. Бу әсәрләр арасындакы мөһкәм јахынлыг мүасирликлә, индики аб-һава илә өлчүлүр. Гоча арычы бал һазырлајыр. Бу, илк бахышда ади ишдир:

Балдырғанлы, баллы
дәрән вар олсун,
Баллы дилин, баллы
сүфрән вар олсун!

Бу мисралар ади шүар дејил, һәр шејдән әввәл, тәбиәтин әзәли сафлығында бал һазырлајан бир гочанын зәһмәтинә верилән јүксәк гијмәтдир, икинчиси, доғма торпаға, онун гүдрәтинә бағлылыгдыр, үчүнчүсү, бу торпағын мүгәддәслијини, улвилијини, паклығыны дујмаг, севмәк вә гајғы көстәрмәкдир. Бу дујғулар шаирин бүтүн јарадычылығындан гызыл бир хәтт кими кечир.

Дүнјанын мүасир проблемләри илә әлагәдар фикирләр һеч заман Мәммәд Аразы раһат бурахмыр. Халгларын азадлыг, истиглалијјәт, һәгигәт вә әдаләт уғрунда апардығы мүбаризә һәмишә диггәт мәркәзиндәдир. «Дүнја мәним, дүнја сәнин» адлы мәшһур ше'рини Азәрбајчанда билмәјән јохдур. Бундан сонра да дүнја һаггында јени ше'рләр јазыб: «Бу дүнја дәјишмир, дәјишмир, баба» вә «Мән белә дүнјанын нәјиндән күсүм». Ејни мөвзуда үч ше'р! Үчү дә күчлү, тә'сирли вә мә'налы!

Шаир Араз чајындан јазмагдан јорулмур. Араз — шаир үчүн тәкчә ахыб кедән чај дејил, онунла севинчини, гәмини бөлән, севинән, сөһбәтләшән бир инсандыр, бир һәмдәмдир. «Аразын нәғмәси», «Бу кечә јухумда Аразы көрдүм», «Аразын ишыглары», «Араз дили» ше'рләрини вә «Араз ахыр» поемасыны охујан һәр кәс мә'нәви бир чајын јарандығыны дујмаја билмәз.

Фикир вә мә'на чәһәтдән јүкләнән ше'рләри арасында «Даш һарајы» — Араз чајы үзәриндә унудулан, гәдим, тарихи көрпү һаггындадыр. Мүәллиф тәкчә бу көрпүнүн дәрдини вермәклә кифајәтләнмәјиб, она даһа кениш, даһа бөјүк мә'на илә јанашыб. Санки көрпүнүн дәрдини, һарајыны јер күрәсинә чатдырмаг, бунунла да бүтүн дүнјадакы белә унудулан көрпүләрин фачиәсини көстәрмәк истәјир. Бир халгы бирләшдирән бу көрпү нијә су алтында галмалыдыр?! Ахы әсрләрин јадикарына белә мүнасибәт чинајәтдир. Ше'рин күчү, сигләти мәһз бу фикирләрин бәшәри дујғуларла бирләшмәсиндә, јүксәклијә, кенишлијә чыхмасындадыр. Јер үзүндә әдаләт олса, дүзкүнлүк вә һәгигәт мејдан алса, о заман һәр јердә, сүлһ, әмин-аманлыг бәргәрар олар:

Бәлкә сөнмүш сандығымыз
вулканлар елә
Нә заманса дәфн олунмуш
һагг сәсләридир!

Бах, белә мүасирлик, белә бәшәрилик, белә учалыг Мәммәд Аразын о бири ше'рләринин дә бүнөврәсидир.

«Һәр күн» адлы ше'р бөјүк шәһәрләрдәки һүндүр биналарын лифтинә һәср олунмушдур. Јә'ни шаир лифт һаггында ше'р јазмышдыр?! Јох, бу ше'р һәмин лифтдә сәһәр-ахшам ениб-галхан, тәләсән, бахышлары буз кими сојуг, дәрди-сәри, иши-гајғысы башындан ашан адамлар һаггындадыр. Бу адамлар анчаг лифтдә ениб-галханда гоншу олдугларыны баша дүшүрләр.

Мәммәд Аразын һәјат тәзадлары илә долу ше'рләри чохдур. Дағлара һәср етдији тәзә ше'рләриндә «әлим чатмаз, үнүм јетмәз», «дағлар мәни танымады» кими көврәк дујғулар даһа күчлүдүр. Ајры-ајры ше'рләриндә «пулсевән чох олар, јохса күлсевән», «о үрәкми чајлағы бош, дәһнәси бошду», «Јалан јујулурму јағыш јағанда?» кими бәдии сигләтли суаллар садәлөвһ ушаг суаллары дејил, бу суалларын архасында кизли мә'налар, фикирләр вардыр.

Шаир Сабир Рүстәмханлынын дедији кими, һамымыз «Мәммәд Аразын гәләминдән чыхан сөзүн сачда говрулан говурға кими чырта-чыртла кағыздан охучу дилинә тулландығынын» шаһиди олмушуг. Онун ше'рләри, поемалары үмумхалг мәһәббәтини газаныб, халг шаири кими јүксәк бир ада лајиг көрүлмәси дә елә бу мәһәббәтин ифадәсидир. Мәммәд Араз поезијасынын чешмәси түкәнмәздир, гајнардыр, халгын арзулары, истәкләри, фикир вә дүшүнчәләри илә һәмаһәнкдир, буна көрә дә һәмишә севилир. Һәмишә севилән сәнәткар исә хошбәхтдир!

Тофиг МАҺМУД.